

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptoriu[m] Domini Gotscalci Hollen de ordine Heremitarum sancti Augustini

Hollen, Godescalcus

Nurmberge, 1521

VD16 H 4471

Sabbata sanctifices.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30748

Preceptum Tertium

E deſuo per me deberes ditari. Rñdit. Ne-
qua ꝑfaciam hoc facinus. Tūc diabolus.
Saltē ꝑmittas q̄ te ſeſ in hebdomada vis
inebriare vſq; ad amiſſionez rōnis. Quod
ꝑmilit ſe facturū. Sciens diabolus q̄ cum
h̄ret in eo ebrietatē: h̄ret cām oīm maloz.
Ille ꝑo ditatꝑ ꝑ diabolū cōtinuauit pota-
tiones nō ſeſ in hebdomada: ſ; oī die. Quē
mī ſua egrediēs dolēs eū cecidiſſe in puſti-
na mala eū verbis corexit. Ille ꝑo extra-
cto pugione matrē tranſfixit ꝛ interemit.
Accurrit ꝑſ redarguēs eū de tanto facino-
re: quē vna cū matrē interfecit. Ecce qđ nō
facit ebrietas: Scđo ē attrimētū honesta-
tis. Cōfundit em̄ ꝛ deturpat taz aie q̄ cor-
poris nobilitatē. Uñ Innocentius in li. de
vtilitate cōditionis hūane. Quid turpius
ebriolo: cui fetor in ore: tremor in corpore:
qui promit ſulta: promit occulta. Cui mēs
alienatur: facies trāſſormatur: vbi regnat
ebrietas: ibi nullū latet ſecretum. Uñ ſingi-
tur a quibusdam ebrietatis imago ſic deſi-
cta fuiſſe. Imago puerilis cornu habens
in manu: ꝛ in capite habēs coronam de vi-
tro. Talis eſt ebrius: quia eſt puer inſenſa-
tus. Mōdo pueri cornu habent in manu.
In ſignū q̄ nullū celāt ſecretū: ſed clangē-
do reuelant. Coronā h̄z vitreā: q̄ reputat
ſe glorioſum ꝛ diuitē: cum tñ aliqñ vix ha-
bet obulū. Tertio eſt experimētū fatuitatꝑ
q̄ ſi hō diſpoſitus eſt ad aliq̄ mala in ebrie-
tate experit̄ Eccli. xxxj. Vinū corda ſuper-
boz arguit. i. oñdit. Refert Joſephus i li.
de cauſis rez naturalū: q̄ noe primo inue-
nit vitē ſilueſtrē. i. labruſcā. Que cuz eſſet
amara accepit quadruplex genus ſangui-
nis. ſ. leonis: agñi: porci ꝛ ſimie: ꝛ de hu-
tuſmodi ſanguine admixta terra fecit ſimū
vt amaritudine vitis repulſa dulcoratum
fructum redderet. Cumq; de vino eius bi-
biſſet inebriatus eſt ꝛ nudatꝑ in tabernacu-
lo expergefactꝑ eſt. Cōgregatis filiis eius
vim ꝛ naturā eius oſtēdit dicēs. Ideo de
ſanguine iſtoz aialū appoſui: vt diſcerēt
hoīes ꝑ vinū qñq; fieri leones ꝑpter iram
qñq; agnos ſine mente: qñq; porcōs ꝑpter
luxuriā: qñq; ſimeas ꝑpter curioſitatē. Jō
ſcribit Ariſto. Alexādro. Quicūq; hoīes bi-
bunt vinū multū ad ebrietatē: tu te abſtine

as a potu ꝛ ebrietate: ꝛ videbis mirabilia
ab hoībus. Et de facto ſi q̄s faceret hoc vi-
deret mirabiles fatuitates hoīm. ¶ Quarto
to eſt detrimentū libertatis: q̄a ꝑma radix
ſeruitutis venit ꝑ ebrietatez. vtz Bene. ix.
Cū Noe ebitꝑ fuit deriſus fuit a Cham fi-
lio ſuo. Et maledixit filio filij dicens. Mā
ledictus chanaan: eriſq; ſeruus ſeruoz fra-
trū tuoꝝ. Et i hoc facto ſignificantꝑ quatꝑ-
or mala q̄ ebrietas facit. Primo ꝑtūat ho-
minem vſu rōnis ꝛ ſenſus: qđ ſignat Noe
dormitio. Nam vna res vidēt ſibi due ꝛ ti-
tubat cū lingua. Secūdo ſpoliat hoīem di-
uitijs ſuis. vñ frequēter magni potatores
finaliter ſūt paupes: qđ ſignat Noe denu-
datio. Tertio reddit hoīem deriſibilem ini-
mics ꝛ amicis: quia deriſit eū Cham filiꝑ
ſuus. Quarto expoliat plem ꝛ reddit mi-
ſerabile: qđ ſignat eius Maledictio. Logi-
tent ḡ illi q̄ alium ſciēter inebriant qualiter
peccant: ꝛ ſpēaliter in diebus feſtiuis: qđ
eſt duplex ꝑctm̄. ¶ Quarto habet iſte deꝑ
ſacerdotes laborioſos: vt ſunt baxatores:
venditores: tabernatrices ꝛ tabernarij q̄
valde fideliter ſeruiunt bacho: ſummo ma-
ne tabernas ꝑparādo. Iſti ſunt parrochia-
ni diaboli. ꝑs. Moyses ꝛ Aaron in ſacer-
dotibus eius. Moyses aſſumptus de aqs
interꝑtat ꝛ ſignificat ceruiſā: que eſt cere-
ris vis in aqua quā ꝑparāt illi ſacerdotes.
Et aaron q̄ vitulos iugulat ſignat macel-
latores qui deſeruiūt gule. Quinto habet
cantoꝝes luxurioſos q̄ cantilenas laſciuas
cantant. Iſaie. v. Ne qui mane ſurgitis ad
ebrietatē ꝛ potanduz vſq; ad veſperū: imo
aliquando ad mane vſq; alterius diei. Se-
xto habet lectoꝝes mendoſos. i. hiſtriones
ioculatoꝝes ꝛ rimatoꝝes: ꝛ ſic de alijs: cuz
iſtis maxime offenditur deus glorioſus et
transgrediuntꝑ feſta dei ꝛ ſanctoꝝ ſuoꝝ: ꝛ
totiens peccantꝑ contra illud ꝑceptū. Mē-
mento vt diem ſabbati ſanctifices.

¶ Sabbata ſanctifices.

Secundum peccatū quo violaꝑ ſabba-
tū eſt illicitus ludus ꝛ vanꝑ. De quo
dī Exodi. xxxij. Cras ſolēntas do-
mini eſt. Et ſequit̄ ibidē. Sed itꝑ ꝑꝑs man-
ducare ꝛ bibere: ꝛ surrexit ludere. Nam in
feſtiuitatibus ſanctoꝝ ꝛ dominicis diebus

A solent homines exercere multas fatuitates: et specialiter tunc exercent ludos varios quibus festa ecclesie violantur. De his dicit dominus Esa. j. Calendas vestras et solennitates vestras odiuit anima mea. Queritur ergo vtrum iocari et ludere in festiuitatibus sanctorum sit semper peccatum mortale et violatio sabbatorum: videtur quod non: quia virtus moralis semper potest fieri. Sed ludere et iocari est virtus moralis: sicut quod probat Aristoteles in. iij. Ethico. in fine. Credunt enim aliqui omnia verba vel facta iocis deseruiens esse ociosa: quod non est verum. Nam ociosum est illud quod caret debito fine. Quicquid ergo de se est ordinabile in debitum finem non est ociosum. Lusus autem si sit liberalis et honestus et moderatus ordinari habet in bonum finem: quia est quodammodo necessarius in vita. Ideo dicitur in. iij. Ethico. quod ludus videtur esse requies et quid necessarium in vita. Sicut ergo ad sensus corporales: ut auditus et visus: qui laborant in sentiendo: natura ordinavit somnum propter eorum requiem et est necessarius in vita: sic quia studendo in negociis ecclesie aut communitatis vel regni insistendo vel alia faciendo continue laboramus aliquae delectationes iocose si sint moderate et honeste et non ociose interponuntur curis vel laboribus nostris. Quare cum in talibus contingit peccare et benefacere: oportet circa ipsos iocos dare virtutem aliquam per quam debite nos et bene habeamus ad ludos. In istis enim iocis quidam superabundant desiderantes facere risum. De quibus dicitur in. iij. ethico. quod magis conantur risum facere quam de decora dicere: homines sunt hystriones quos philosophus bomolochus nominat. Philosophus enim tales assimilat auiibus rapientibus preda sacrificataz in templis gentiliu. Sicut enim aues ille non curabat qualitercumque possent aliquid de preda illa cape. Sic volentes risum facere oino et prouocare alios ad cachinnum non curant qualitercumque possint cape re dicta vel facta aliorum et conuertere ea in ludum et cachinnu. Et ergo superabundant in ludo. Alii vero a contrario deficiunt: et illi vocantur duri et agrestes. Homines autem non sunt sustinentes aliquem ludu nec dicentes aliquid quod ridiculum: imo dicentibus sunt mole

sti. Sed est quedam virtus media que vocatur eutropia que est reprimens superfluitates ludi et moderans duricias. Et dicit eutropia ab eo quod est bonum et tropos conuersio. Et sic legunt philosophi lulisse putat ait seneca in. de tranquillitate animi: quod socrates cum pueris non erubescerat ludere: et plato laxabat animu publicis curis fatigatu: ut in animo acriores et requietiores surgerent. Exemplum ponit de agris fertilibus: quod sicut cito illos exhauriat nunquam intermissa fecunditas: ita animorum impetus aut assiduus laborum fragit vires. Sed recuperant paulatim per ludos. Ideo inquit legum conditores festos instituerunt dies: ut ad hilaritatem publice cogere possent homines: interponentes temporamētū laboribus suis. Hec Seneca. Idem legitimus de sancto Joanne Evangelista: sicut narrat Cassiodorus in. vij. quod cum molliter perdicem demulceret vidit eum quidam iuuenis: et miratus est tantum virum sic facere. Qui sanctus Joannes ait. Quid gestas in manu? Et ille arcu. Et ait Joannes. Cur eum non semper extensum portas? Et ille. Ne iugicurvatione fortitudo eius mollescat et deperat. Sic ait sanctus Joannes non te etiam offendat hec parua laxatio. hec ille. Ideo dicit Latho. Interpone tuis interdum gaudia curis. Sed hoc debet esse parum: quia dicitur in. ix. ethicoz. Paru delectationis sufficit ad vitam quasi per condimento: sicut parum sufficit de sale pro cibo. Ideo reprehensibiles sunt illi qui maiorem partem temporis expendunt in iocis et ludis: sicut in alea. s. in scakario et in besselen et c. De quibus Sapientia. xv. Estimauerunt vitam nostram esse ludum. Sed requirunt adhuc quinquagesimum hermennuz de schilditz seu quinquagesimum modis peccatur mortaliter in ludis et iocis. Primo si ex leuitate animi vel loco ita grauis contumelia fieret quod hominis honorem totaliter auferret: sicut quod ex leuitate animi hominem grauitur vulneraret vel lederet in corpore mortaliter peccaret. Secundo cum quis in ioco mendacium dicit: et illud scienter cum iuramento affirmat. Unde beatus Thome. in. ij. q. xcviij. dicit. Non excusatur a mortali peccato qui iocose perurat: quia non excusatur diuinam irreuerentiam immo quantum ad ali

Preceptum Tertium

Equid magis aget. **T**ertio cum quis in loco proximo scienter et ex proposito ad iracundiam prouocat. Nam omnia peccata que sic prouocatus in tali ira committit siue in verbo siue in factis ille prouocans reus erit. Hoc illi non attendunt qui annosos homines uident et prouocant et alios homines passionatos qui subito prouocant ad iram. Et in hoc uolunt recreari: quod tamen uergit in periculum animarum suarum: et grauiter pro talibus derisionibus in extremo iudicio punientur: quia omnes maledictiones et blasphemie et iuramenta que ille prouocatus dicit lugebunt ipsi: quod dicit regula iuris. Qui dat occasionem damni et damnum dedit esse videtur. et extra de iur. an. et dam. da. ca. si culpa. **Q**uarto quoniam fit propter malum finem quem quis in loco intendit. scilicet iocando cum muliere vel uirgine tangendo vel amplexando loquendo vel aridendo ea intentione: ut eam ad malum actum alliciat: uel secundum beati Thomam. cum quis ad iocum assumit turpia uerba uel facta que de se sunt peccata mortalia: peccat mortaliter. **Q**uinto cum hoc facit in locis et temporibus sacris: tunc frangit festa: quia quod uoluntate est licitum: non est licitum in tempore sacro. Circa quod notandum quod sex sunt genera ludorum. scilicet ludus musicalis sensuum recreatiuus: ludus diuinalis deuotionis excitatiuus: ludus moralis humane uite instructiuus: ludus periculosus et mortis illatiuus. **P**rimus ludus uocatur musicalis qui est sensuum recreatiuus: ut est ludus cithare: lire aut fistularum et tubarum et sic de alijs: quorum primus inuentor fuit tubal: ut patet Gen. iij. Tubal fuit pater canentium in organo et in cithara quia ipse primo inuenit notas secundum sonitum malleorum. De isto scribit Sap. xv. Estimauerunt ludum esse uitam nostram: et conuersationem uite compositam ad lucrum. Tales sunt histriones qui totum eorum ludum ordinant ad lucrum temporale. Fuit enim iste ludus primo inuentus ad dei laudem et uenerationem. Ideo dicit psalmista. Laudate eum in psalterio et cithara etc. ibidem. Secundo ad malorum spiritum coercionem. Unde Iohannes in polieraticon li. i. c. vi. Sancti presbiter patriarche inquit musicam multis laudibus extulerunt: uisum in eius uirtute maligni spiritus cohibent. Et ponit ibi exemplum

de Saul quem uerabat spiritus nequam et Dauid percussit citharam: et recessit ab eo spiritus nequam. utz. i. Regum. xvj. Dicunt mathematici quod multi demones armoniam homini ferre non possunt. Narrat Boetius in prologo de arte musica de empedocle philosopho: quod adeo peritus fuit in arte canendi: quod cum quadam uice eius hospitem iuuenis quidam furibundus inuaderet eo quod fratrem eius accusatioue damnasset ipse adeo dulciter canendi modum dicit inflexisse: quod adolescentis iracundiam tempauit. Dicunt doctores super illud. i. Regum. xvj. Si dauid expulit demonem de saule: hoc fecit deuotio ipsius Dauid: quia uero sufferre non poterat. Hec hoc fecit uirtute crucis cuius cithara fuit figurata: quia componitur ex tribus lignis sicut crux christi. Et sicut chorde extenduntur in ea: sic fuit christus in cruce extensus. Tertio iudi sunt inuenti ad mox instructionem. Unde Aug. lib. v. de ciui. dei. ca. i. recitans uerba Scipionis dicit. Sicut in fidibus et in tibis et in cantu ac uocibus concordes quidam tenendos est ex distinctis sonis: quarum discrepationes aures erudite ferre non possunt quousque concors efficiat sic ex summis et ex infimis medijs interiectis ordinibus moderata ratione concordia in ciuitate continetur: et que armonia in musicis et in cantu dicitur etiam esse in ciuitate concordia. Item dicit Iohannes in polieraticon lib. iij. ca. ix. Si inquit citharedus alios fidicines multa diligentia procurant faciuntque dulcissimam dissidentium chordarum consonantiam chordis non ruptis sed tensis proportionabiliter et remissis: quanta sollicitudine debent principes moderari: nunc rigore iusticie: nunc remissione clementie ut subditos faciant quasi unanimes esse in domo. Hec ille. Quarto inuenti sunt ad grauis tristicie repulsionem. Sic reges et principes et alij magnati habent fidicines et citharedos ad repellendum curas varias et tristitias. Nam diuersae armonie habent excitare diuersas passiones. Alique enim excitant audaciam: sicut patet in tubis bellicis. Alique excitant deuotionem: ut patet in organo quod dauid dicitur primitus inuenisse ad cultum dei. utz. ij. Regum. vj. Percussit Dauid in organo armigatis.

A Peccant ergo illi qui in organis cantant cantica secularia. Aliq̄ excitant leticiaz sicut cithara: lira: fistula: et sic de alijs. Nam bestie delectant in lira et musica: et sepius homini applaudunt ppter sonum musice. Cuius exemplū ponit Aug⁹. i. de ciui. dei ca. xiiij. de arione q̄ fuit dulcissim⁹ citharista. Qui dum fuit p̄iectus in mari a delphinis fuit ad littus portatus: q̄a dicit Ili⁹. do. xij. Ethimo. q̄ delphini gregatim vadant ad melodiam. A fortiori hō in his delectat. Alique causant festi et lamentationem. Et talibus utebant olim antiqui in se pulchro potentū: et dicebant tibicines quasi lugubre carnē canētes. Sed oib⁹ his abutunt ad lasciuā et vanitatē: et fiunt instrumenta eterne damnationis q̄ sunt hōi data ad corpis recreationē. Iō dicit Job. xxiij. c. Tenet tympanū et citharā et gaudet ad sonitū organi: et in puncto ad inferna descendit. Nō ergo utimur illis in festiuitatib⁹ ad lasciuā frangim⁹ festa. Querit ergo utrū sit nunc licitū seruire deo in noua lege in musicis instrumentis: sicut fuit i anti qua lege: ut sunt cithara: lyra: tympanū et tuba: dicēte ppha. Cōfitemini dño i cithara et in psalterio decacordo etc. Respondet sc̄tus Tho. ii. ii. q. xci. arti. ii. in responsione ad quartū argumentū dicens q̄ hōi musica instrumenta magis animū mouēt ad delectationem: ut per ea forme bona dispositio. In veteri autē testamento erat vsus taliū instrumentoz. Tum q̄a populus erat magis durus et carnalis. Ideo erat p hōi instrumenta puocandus: sicut et p pmissiōes terrenas ad cultum dei. Sc̄da rōne videamur gentilifare. Nā gentiles solebant idolis suis seruire in istis instrumentis. utz Dañ. iii. Cū audieritis sonū fistule cithare etc. Querit magis Henricus de v̄maria. utrū officiū h̄strionū sit pctm̄? R̄ndet q̄ officium h̄strionum ordinat ad habendū solatiū qd̄ nō est fm se illicitum: nec fm se sunt in pcti statu: dūmodo ludo utant moderate. Et debēt tria obseruare. Primum ut in ipso ludo finem non ponant sed intēdant solatiū hominum: qd̄ ducit in laudem dei et virtutis opationē. Sc̄dm q̄ nec verba turpia nec facta immisceāt ludo

suo. Tertium ut nec locis nec t̄pibus sine negotiis aut personis inhonestis aut indebitis ludum suū exhibeant: sed oppositū facientes peccāt. Et de talib⁹ d̄r. lxxxvi. dist. c. Donare h̄strionibus res suas vitiosū est immane: non virt⁹. Idem dicit in. c. qui venatoribus. Dicit glo. sup illud. ca. donare. Dare talibus causa vane glorie pro exercitio sui vitii immane pctm̄ est. Sequitur in glosa. Sed quid de citharistis et alijs qui variis vtunt instrumentis? Nunqd̄ licitū est audire ea vel aliquid dare? Respondet. Ad voluptatē vel luxuriā nō. Quia deum manibus stimulat qui populū vocibus delectat. ut patet. xcii. dist. c. in sancta. Sed ad laudē dei bene vel ad aliam iustam causam: puta recreationis quia debilis est vel infirmus. ut d̄r de cōse. di. v. c. puenit. Dicit Thom̄. Qui moderate eis subueniunt non peccant. Secus tñ si supflua eis dant vel dant illis qui exercent ludos illicitos: nisi essent in extrema necessitate. Similiter fm Guilhelmū dare aliquid adulatoribus est pctm̄ mortale: nisi fieret ppter appetitū vane glorie: vel nisi aliq̄s desideraret laudari in pctis. Illis hō qui sic abutuntur debet eucharistia negari. ut ptz de cōse. di. ii. c. p dilectione. Neq̄ ad ordines pmoueri. Sc̄ds est ludus diuialis et deuotionis excitatiuus: qui aliq̄ fit saltādo ii. Regum. vi. Dixit David ad Achicol. Ut uir dñs quia ludā ante dñm qui elegit me potius q̄ p̄rem tuū. Nota ibidez historiam q̄n David saltauit ante arcam: et desperit eum Achicol vxor sua. Sed si talis ludus fieret ad vanitatē esset pctm̄: p̄sertim diebus festiuis. utz de cōse. di. iii. c. Irreligiosa p̄suetudo est quā vulgus per sanctorū solēnitates agere cōsueuit. Populi q̄ debent diuina officia attendere saltationib⁹ turpibus inuigilant: cantica non soluz mala canētes sed officiis religiosoz p̄strepūt. Nec etem ut pcul ab omnibus puinciis depellant: iudicio sacerdotum cōmittant. Hoc idem non debet fieri in locis sacris: ut ptz de vita et ho. cle. c. cum decorē. vbi dicit. Interdū ludi theatrales non solū ad ludibriorū spectacula inducunt in eis monstralaruarū: verū etiaz in aliquib⁹ festiuitatib⁹.

Preceptum Tertium

E diaconi presbyteri ac subdiaconi infantie sue ludibria exercere presumunt. Et infra mandamus ne per hominum turpitudinem ecclesie iniquitas honestas; prelibatam ludibriorum consuetudinem vel potius corruptelam curetis a vestris ecclesiis extirpare. Super quo glo. Non tamen prohibet hic presentare presense domini Herodem et magos; et quomodo Rachel filios suos plorabat; et que tangunt festiuitates illas; cum talia potius inducant homines ad compunctionem quam ad lasciuam vel voluptatem. Sicut in pascha representare sepulchrum; et qualiter christus resurrexit: sicut patet de consuetudine. dist. ii. c. semel. et dist. iiii. queris circa finem. Sed de alijs ludis seculi et vanitatibus quid est dicendum. Respondet: quod isti ludi non debent fieri propter quinque. Primo: quia sabbatum infringunt si fiunt dominicis diebus vel alijs festiuis diebus. Contra illud Exod. xxxi. Qui polluerit sabbatum morte moriatur. de consuetudine. dist. iij. c. Ietunia. dicitur ibi. Dominica die nihil agendum est nisi deo vacandum. Nulla vero operatio in illa sancta die agatur: nisi tantum hymnis et psalmis et canticis spiritualibus dies illa agatur. Hec ibi. Sunt ergo prohibita omnia genera ludorum in festis: siue fiant saltando: siue luctando: siue sagittando: siue aliam vanitatem exercendo. Secundo quia populus a diuinis retrahitur: et singulariter a sermonibus et ecclesiarum visitationibus. Nam iudei habebant in sabbatis recitationem legis et prophetarum. ut patet Act. xiiii. Principes vestri ignorantem Iesum et voces prophetarum: que per omne sabbatum leguntur. A fortiori hoc debet habere christiani. Tertio quia populus inde deterioratur. Unde Franciscus petrarcha de re. vi. for. li. i. c. liij. In circo ac theatro que duo loca semper bonis moribus aduersa fuisse notissimum est: que si quis malus ierit redibit pessimus. Nam bonis illud iter ignotum est: que si casu aliquo ignari adeant: contagio non carebit. Hec ille. Quarto propter malum quod in his perpetratur: quia vir utitur veste muliebri: et contra. contra illud Deu. xxiij. Non induet mulier veste virili: nec vir utitur veste feminea. Abominabilis est enim apud deum qui facit hec. Idem patet dist. xxx

c. Si que mulier suo proposito iudicans utile ut virili veste utatur: et propter hoc viri habitum imitetur anathema sit. Hec ibi. Sed adhuc magis peccant qui utuntur vestibus religiosorum aut monialium: sicut quidam faciunt in carnis priuio. Tales grauius debent puniri. ut patet in aut. de sanctis. episcopis. s. ultimo. col. ix. et l. de episcopali auctoritate. l. minime. Nam Johannes octauus papa que fuit mulier legitur sic decepsisse ecclesiam. Sicut dicit Johannes bocacius in li. de claris mulieribus. et martinus in chronica sua. Quinto ne videamur imitari gentiles et idolatras: qui hominum ludos instituerunt in honore deorum suorum. De quo prima ad Cor. x. Sedit populus manducare et bibere: et surrexit ludere. Et perierunt vna die viginti tria milia hominum: sicut legitur Exo. xxxiiij. Tales ludos instituerunt romani in honore deorum suorum: et vocabantur ludi scenici secundum Plinium. lib. xviii. Et hymol. a scena que fuit domuncula que dicitur in medio theatri: in qua cantabantur carmina poetarum. Unde in illis ludis principales persone fuerunt poete: quibus seruiertur mimi et hystriones saltantes: et effigietes motibus corporis ea que a poetis canebant. In quibus ludis multa canebantur turpia et inhonesta tam de dijs quam de hominibus. Isti ludi fuerunt instituti romane: sicut dicit Augustinus. li. i. de ciuitate dei. c. xxj. Cum ingens pestilentia nec humanis consilijs nec ope diuina leuaretur ludi scenici inter alia celestis ire placamina instituti dicerentur. Etiam dijs precipiebantur tales ludos fieri. ut patet per eundem Augustinum. lib. iiii. de ciuitate dei. c. xxvi. de latino rustico. de quo supra in primo precepto in quinto membro. Sed que mala orta sunt ex illis vanis ludis. patet de ciuitate Lucana in prouincia Tuscie. In qua quando erat in flore fecerunt multa solatia. Inter alia quendam fecerunt papam: aliqui imperatorem: aliqui regem francie: aliqui fecerunt dominum de luca: et ille erat super omnes predictos. Qui stans in tanto culmine: misit pro illo que erat loco pape ut veniret ante eum et faceret sibi reuerentiam et homagium. Quod factum fuit. Sicut misit pro imperatore et pro alijs regibus: et isti sicut fecerunt. Quo facto dominus Lucanus dixit. Est ne maior dominus in terra quam sunt isti? Responsum est ei quod sic.

Et q̄s est inq̄t? R̄derūt ch̄s. Et dñs Lu-
can⁹. Ubi est? Et illi dixerūt. In ecclesijs.
Qui vocauit dños suos dicens. Ite p̄ oēs
ciuitates ⁊ citate ch̄m q̄ coraz me debeat
comperere. Qui iuerunt: ⁊ vnū in forma sa-
cerdotis inuenerūt parati ad missam ire.
Adduxerūt illū qui fecit reuerentiā dño de
luca. Quid plura? In illo anno diuisa est
ciuitas: ⁊ extunc de malo in pei⁹ se habuit
⁊ infra paruū tēp⁹ plus q̄ quinq; vicibus
est vedita: ⁊ ciues q̄ plures occisi sunt. Er-
go cessare ab illusione ch̄i debet: si nō vul-
tis puniri. Et q̄ talia faciūt poti⁹ iudaifant
q̄ euāgelifant. ¶ Tertio lud⁹ dicit̄ moral:
⁊ est humane vite instructiu⁹: q̄tis ē ludus
scacoz: qui inuent⁹ est non solū ad sensus
hoim recreandos: sed etiam ad mores ho-
minū corrigēdos. Dicit Sobellin⁹ in chro-
nica sua. q̄ est inuētus a grecis in ocio tro-
iani belli. Et Quidius in libro de vetula
dicit: q̄ Ulixes fuit inuentor ludi scacoz
in ocio Troiant belli. Et commendat sub-
tilitatem ingenij ipsius inuentoris: decla-
rans quomodo ipse ludus factus est ad-
instar motus celi. Alij dicunt q̄ sit inuen-
tus in Babylonia: tempore regis Baby-
lonie in Euilmerodach. De quo dicit ma-
gister in scholastica hystoria. q̄ erat valde
lasciuus ⁊ crudelis: qui sui patris corpus
Nabuchodonosor in tricentas diuisit par-
tes: ⁊ dedit tricentis vulturibus ad come-
dendum. Tempore illius hic ludus inuen-
tus est a quodam philosopho Xerxes no-
mine. Hic tamen tāte iusticie extitit: vt mo-
ri potius eligeret q̄ simulationem sequēs
in delitijs regalibus spreta iusticia vitam
finiret. Nam cum populus videret regis
vitam detestabilem: ⁊ eum nemo culpāre
auderet: rogatu p̄p̄i morti se exposuit. Cū
igitur rex predictus vidisset hunc ludum ⁊
multos milites barones ⁊ duces cum pre-
dicto ludo ludere miratus ludi pulchritu-
dinem ac insueti solatiij nouitatē interesse
voluit ludum discere desiderauit. Tūc phi-
losoph⁹ dixit regē nō posse facere nisi pri⁹
formā discētis assumeret. Tūc respondit
rex. Hoc esse cōgruū formāq; discipuli as-
sumens. Tūc p̄s formā tabularij ⁊ scaco-
rū ac mores regis nobilitū ac popularium

describēs. Et sic eum ad correctionē morū
⁊ virtutū p̄ ludū attraxit. Audiēs rex cor-
rectionē suā p̄pter quaz multos sapientes
occiderat cōminatorio precepto philoso-
phum interrogauit dicens: quare hunc lu-
dum inuenisset. Respōdit p̄s. O dñe mi
rex tuā vitam desidero gloriosam quam vi-
dere non possum: nisi iusticia ⁊ bonis mori-
bus sit insignita: ⁊ sic a populo diligaris.
Opto ergo te de alio fore regimine: vt tibi
prius dñeris: q̄ non iure alijs sed violen-
tia dñaris: q̄ violenta imperia durare nō
p̄nt. Querit̄ hic vtrū ludus scacoz sit licit⁹
⁊ h̄. q̄ est licitus ⁊ p̄missus laicis: sal-
tē q̄a in ingenio naturali cōsistit nec cōmit-
titur virib⁹ fortune: vt notat Accur. l. de
ep̄is ⁊ cle. in autē. interdicimus. Idem dē-
cit Accur. de cleri. vt ibi notat. Sed Ia. ⁊
Ba. ⁊ petr⁹ de bella ptica tenent in cōtra-
riū. Et est rō fm illos: q̄ rō taxilloz prohi-
bitionis ludi in personis clericoz fuit vita-
tio in diuinis officijs. Et in. ca. clerici offi-
cia de vi. ⁊ ho. cle. vt ab eis retrahant. Et
que rō magis habet locū in ludo scacorum
qui est plixior q̄ i ludo taxilloz: qui est bre-
uior. Sed Henricus boick dicit in ca. cleri-
ci officia de vi. ⁊ ho. cle. Salua eoz reue-
rentia q̄ illa non est causa principalis phi-
bitionis ludi taxilloz: sed turpia ⁊ inho-
nesta facta ipsi⁹ ludi: ex q̄bus crimina mul-
ta oriunt. Unde sustinēdo glosam Accursij
posset dici q̄ esset licit⁹ ⁊ honestus t̄p̄ibus
⁊ horis congruis: quibus diuinis vacare
non debent: ⁊ dūmodo per hoc non negli-
gunt seruire dño. Uñ clericus beneficiat⁹
ad hoc vt appareat bonus ⁊ bonum exem-
plum prebeat minoribus nūq; recedat p̄fal-
teriū de manu sua fm Hiero. de cōse. dist.
v. c. nunq;. Et tñ hoc intellige ciuilit̄. s.
horis debitis ⁊ statutis ⁊ cōsuetis. ⁊ xxx.
vi. di. ca. Si quis vult. ⁊ xxx. di. c. si laicus
Et ita intelligitur de vsu pallij. c. j. ⁊ de in-
frigidatis. ca. vi. Et scias q̄ ludens ad sca-
cos debet seruare cōsuetudinem illius pa-
trie in qua ludit: vt notat Archidiaconus
viii. di. c. que cōtra mores. Sed an religio-
si possint ludere. Respōdet h̄ericus boick
in cap̄o clerici officia: q̄ tales nō possunt
ludere etiaz ludo als honesto: nec cū alijs

Preceptum Tertium

Nec inter se: quia cum sint mortui quo ad mundum debent stare in monasterio soli et tristes. ut patz. xvj. q. j. ca. placuit. Non debent se talibus immiscere: ex quibus ventent frequenter multiloquia in quibus non deest peccatum et rixae: contumelie: contentiones omnia debent evitare. Ergo etiam omnia per que veniunt ad illa. Item ad hoc facit de statu regularium. c. ne in agro. in cle. s. porro. Et igitur talis ludus et omnis alius decenter fieri posset debet in se habere tria: scilicet concordantiam honestatis: carentiam superfluitatis providentiam opportunitatis. Primo debet habere concordantiam honestatis: ut videlicet ludus talis deceat personas assistentes. An alius ludus convenit clerico siue religioso: et alius militi armigero vel famulo: alius decet senem et alius iuvenem. Sicut enim Esopus fabulam de asino et catulo: quia asinus considerans catulum ociosum: mirabiliter tamen acceptum et gratum domino: deliberavit apud se quod posset esse causa quare dominus catulum (nihil operis facientem) tantum diligeret: et apprehendit quod quoties dominus domum rediit catulus ei occurrit et pedibus voce omnibusque modis quibus potuit domino semper applausit. Visum est ergo expedire asino effigiare catulum: et sic gratiam domini promereri. Igitur dominus de rure veniente occurrit ei asinus cum impetu pedes anteriores humeris domini allisit: et clamore valido rudire cepit. Dominus turbatus et lesus auxilium conuocat famulorum. Et illi asinum validissime verberauerunt et a domino abiecerunt. Isto modo multi sunt qui putant quod eos deceat omnis ludus: et tamen in rei veritate inde displicent vni se reputant placituros. Ideo religiosi et clerici ab his ludis debent se abstinere. An ait Ambrosius in de officiis li. j. quod licet inquit honesta sint iocosa ac suauia: tamen ab ecclesiastica aberrat regula. Secundum est carentia superfluitatis ne vel nimis frequenter aut continue fiat. vni Tul. li. j. de officiis. Ludo inquit et ioco vti decet: sed sicut somno etiam quietibus. Tertium est prudentia opportunitatis ne fiat in loco sacro vel in tempore sacro: alias violantur festa: quod tunc est tempus orandi et non ludendi: et tempus ecclesiam intrandi et frequentandi: non in cartis vel in scachis lu-

dendi. utz d. p. se. di. iij. c. Teinnia. sicut patuit supra. **Q**uartus est ludus periculosus et aliquando mortis illatius ut est hastiludium vel torneamentum: que sunt quedam nundine vel ferie: in quibus milites ex edicto conuenire solent ad ostentationem virtutum suarum et audacie. Que ideo prohibentur: quia inde sepe animarum pericula veniunt. Et qui facit contra precepta ecclesie peccat mortaliter. Pena vero talium est qui in torneamentis moriuntur. id est letale vulnus accipiunt: licet post penitentiam eis eucharistia non negetur quod caerebunt ecclesiastica sepultura. extra de torne. c. j. Non solum est prohibitus a lege diuina sed etiam imperiali. ff. ad. l. aquil. l. nam ludus. Nisi saltem hoc fieret causa discendi ad aliquem bonum finem: vel ob defensionem patrie vel reipublice. Et quicumque ibi alium occiderit etiam a casu reus est homicidii: et irregularis est: quia talis ludus noxius est. Ideo quicquid ex eo sequitur imputandum est ei: et si fit in diebus festiuis violatur sabbatum. **Q**uintus est ludus danosus et pecunie lucratiuus: ut est ludus aleae. dicit enim Hieronimus li. xvij. ethimop. quod ludus aleae inuentus est a grecis in ocio troiani belli per quendam militem alea dictum: et ab illo ludus nomen accepit. Alij dicunt quod sit inuensus a quodam romano qui factus fuerat leprosus: qui cum spiritus et eiectus esset a communitate cogitauit intra se quod si posset vellet deo facere tantam displicentiam: quantum sibi fecerat. Ad hoc affuit diabolus docens eum facere asserem quadratum et etiam tabulam quadratam et etiam lapidem quadratum habes in vno latere vnum oculum et in alio latere duos et in alio tres et sic de alijs dicens. Cum percipit vnum oculum: hoc faciunt in contemptum diuine unitatis. Si duos in contemptum christi et matris eius. Si tres in contemptum sanctissime trinitatis. Si quatuor in contemptum quatuor euangelistarum. Si quinque in contemptum quinque vulnerum christi. Si sex in contemptum sex operum misericordie. Si septem: in contemptum septem donorum spiritus sancti. Si octo: in contemptum. viij. beatitudinum. Si nouem: in contemptum. ix. chororum angelorum. Si decem in contemptum decem preceptorum etc. Sed leges concedunt ludere ad vnum solidum vel pro esculentis et poculis

Et tñs. l. de usu alce. l. aleaz ludus: et similit̃
 cōcedunt ludum p pecunia q̃ viribus inni-
 tit̃ dūmodo fiat sine dolo. ff. de aleatorib⁹
 l. solutū. Sed in foro cōscientie est pctm̃: et
 fm̃ canones tales lufores debent excom-
 municari. vt dī dist. xxxv. §. j. Unde patet
 q̃ peccāt mortaliter fm̃ glosam et hoc si du-
 citur in cōsuetudinē. Unde etiam fm̃ leges
 hospes tenens lufores: actione iniuriaruz
 priuaf. ff. de aleato. l. i. Et tñ pctm̃ ex p-
 te persone: vt si clericus vel presbyter a for-
 tiori vel monachus. An. xxi. dist. c. epus.
 Ludere in alea nō debet ep̃s p̃sbyter et di-
 aconus. De vi. et ho. cleri. c. clerici offi. vbi
 dī. Clerici ad aleas et taxillos non ludant
 nec etiam ludis debent interesse: nec par-
 ticipes erunt ludētibus nec inspectores lu-
 di. In autem. de sanctis. ep̃s. §. interdic-
 mus. col. ix. Sed nūqd̃ pōt repeti illud qd̃
 in alea pdit̃. Dicūt doctores q̃ non: s̃ pau-
 perib⁹ eroganda illa pecunia. arti. xiiij. q.
 v. non sane. Lū turpitudō verfat̃ in vtraq̃
 pte melior est cōditio possidentis. ff. de cō.
 obtur. c. l. vi. Si tñ ille pdidit̃ q̃ non habet
 p̃tatem res suas alienandi tenet̃ ad resti-
 tionem non illi: sed ei cui eius cura incum-
 bit vt filius familias monach⁹ seruus. Sed
 fm̃ Bonauenturā et Innocentiū et hostien-
 sem. Si lusit̃ voluntarie ex cupiditate tūc
 si amisit̃ nequaq̃s repetere pōt. Si autē est
 in iudicio anime tenet̃ restituere: vel lusit̃
 inuitus et tractus p vim vel minas in prin-
 cipio ludi repetere pōt. Si autē lucratus est
 tenet̃ restituere non p̃denti: et hoc in vindi-
 ctam pcti. Sed debet pauperib⁹ erogare.
 Extra de simonia. c. dilect⁹. Si tñ tenet̃ re-
 stituere si falsos h̃z taxillos aut false iacta-
 uit. Per hunc ludū festa maxime soluūtur
 si fiet in diebus solennibus: sicut cōmunt̃
 fieri solet in nocte christi et pasce rē. im-
 mo omnia precepta diuina transgrediunt̃.
 Primum nō adorabis deos alienos: q̃a lu-
 sor facit taxillum deum suum. Unde Au-
 gusti. Hoc p̃e ceteris colitur: quod p̃ cete-
 ris diligit̃. Patet: q̃ ip̃e ad preceptū taxil-
 li largit̃ aliquando medietatem substantie
 immo aliquando totam: qd̃ non faceret ad
 preceptū dei: et in hoc est largior beato mar-
 tino: qui dedit dimidietatem pallij sui: sed

ipsi dant nō paup̃: sed diabolo totā substā-
 tiā suā. s. vestimēta: immo aliqñ camisiā:
 vt sic nudi sequant̃ dñm suuz. i. diabolum.
 Item ibi est execrabilis iuratio et blasphem-
 ia: et sic transgredit̃ scdm̃ preceptum. s. nō
 assumes nomen dei tui inuani. Tertio ibi
 transgredit̃ tertiũ preceptū. s. sabbata sancti-
 fices. Quarto agit̃ cōtra quartū preceptū. s.
 honora p̃rem et m̃rem: q̃ inhonorat deuz et
 m̃rem suam cui est inobediens. Quinto ibi
 est homicidiū. s. in corde: q̃a dicit Joānes.
 Qui odit fr̃em suū homicida est: et aliquan-
 do in effectu. Sexto ibi est furtū et cōcupis-
 cētia rei aliene: q̃ est radix oim̃ maloz. S̃z
 multi sunt participātes ī tali ludo damna-
 bili. Primi sunt plati et superiores non pro-
 hibentes: et etiā p̃entes filioz. vtz. lxxxvj.
 di. ca. facientis. vbi dī. Non caret scrupu-
 lo cōsensiois occulte qui manifesto facino-
 ri desinit obuiare: et p̃cipue illi qui dāt eis
 pecuniā: q̃ dī extra de iure. et dā. da. ca. si
 culpa. Qui occasionez damni dat: damnuū
 dedisse videt̃. Secūdo participāt vxores et
 filij qui maritos non monent vt a ludis ab-
 stineant: etiam aliqñ participant in lucro.
 Tertio p̃cipāt q̃ domos et loca ad luden-
 dum accommodant: q̃ sunt participes oim̃
 maloz q̃ ibi fiūt. Ideo pijsimi impatores
 statuerunt leges: q̃ si quis cū apud quē in
 alea lusum esse dī verberauerit aut dānisi
 cauerit: siue ei aliqd̃ subtractū fuerit qñ lu-
 debarit: iudiciū ei nō dabit. vtz. ff. de alea-
 torib⁹. l. Pretor. Quarto fiūt participes q̃
 faciūt tabularia et vēdentes taxillos et car-
 tulas. Quinti sunt mutuantes pecuniā vel
 ludos fouentes vel lumen prestantes et in-
 spicientes Eccl̃i. xiiij. Qui tetigerit p̃cem:
 inq̃nabit̃ ab ea: et qui cōcauerit superbo in-
 duet supbiā. Ad aduertens Thobias ait.
 c. iij. Nunq̃ cum ludentibus miscui me: nec
 cū his qui in leuitate ambulant. An h̃i in
 autem. de sc̃tissimis ep̃is §. Interdicimus.
 coll. ix. q̃ clerici inspectores ipsius ludi tri-
 bus anis a ministerio arceri debent. Sex-
 to participāt cōitates et p̃ncipes non inhē-
 bentes hm̃oi: qui ex officio vel iuramento
 tenent̃ punire lufores et nō faciūt. Sed fi-
 nale malū inde pueniens est desperatio et
 eterna damnatio. Nam cōtigit in ciuitate

Preceptum Tertium

E Mutine in Italia: q̄ vnus fuit tantum desperatus de p̄ ditiōe denarioꝝ: q̄ ter se suspendit: sed in p̄mis duabus vicibus a vicinis fuit liberatus. In tertia dānatus. Secūsdus iussit vxorem ⁊ filios ire dormitum ⁊ cōgregauit multitudinē lignoꝝ ⁊ strami nū: ⁊ incendit vt se ⁊ om̄ia cremaret. Sed auxilio vicinoꝝ fuit liberat⁹. Terti⁹ ascendit murum ciuitatis: ⁊ affuit demon in specie griffi: subito ducens eū cū corpe ⁊ ania in baratrū inferni. Aliud exemplum scribit Cyrillus in eplis ad beatū Augustinū de miraculis beati Hieronymi de quodā nepote suo Rufus nomie: qui i decimo octauo anno de corpore exiuit. Eo mortuo rogauit b̄tm Hieronymū: vt quid nepoti suo acciderit reuelaret. Gloriosus Hieronymus eius annuens precibus eo orante die quadaz hora nona tant⁹ fetor euenit q̄ naribus nullaten⁹ poterat tolerari. Hic cum cogitaret vnde tantus esset fetor: eleuatis oculis sursum vidit super verticem nepotē suum igneis cathenis circūligatum ad instar foinacis que flāmas fetidissimas erūpebat. Ad hāc visionem territus cepit perquirere voce tremebūda si ipse esset nepos suus. Respondet. Utinam nunq̄ fuissem. Nam tam diris cruciatibus non essem deputatus. Nunc scias me tartareis mansionibus perpetuis temporibus permansurum. Qui tandem ab eo interrogauit: cur fuisset damnatus. Respondet. Pro nulla scias me causa fore damnatum: nisi quia in ludis maxime delectabar. Et q̄a in morte accepta penitentia: quā stulta ignorātia sua debet postposui cōfiteri: diuinā nō merui adipisci veniam. Hec dicens ab illius oculis euauit: ⁊ horribilis fetoris idē māsit: vt nullus auderet intrare. ¶ Aliud exemplum ponit ibidem dicens. In samaria quindecim nondum expletis diebus: dum quidam miser ludens quasi omnia que habere poterat consumpsit gloriofum nomen Hieronymi cepit ausu temerario blasphemare. Quem vix finientem verba videntibus ⁊ stupentibus cunctis: mox e celo fulmen veniens interemit. ¶ Aliud exemplum ibidem. Tribus alijs in tyro ludentibus hoc accidit: dum illi vellent incipere lude-

re ludū suū dixerunt. Quamcūq̄ vis exercere Hieronymus vim exerce: quia te inuito ludum istum terminabimus. Quo quidem p̄mordiato se terra apertens illos solum absorbit: vt ex eis amplius nil fuerat visum.

¶ Sabbata sanctifices.

Tertiu p̄ctm quo violatur sabbatum cōmuniter est saltatio ⁊ chorea: dicente cañ. de cōse. dist. iij. ca. Irreligiōsa cōsuetudo est quā vulgus p̄ sc̄toꝝ solēnitates agere cōsuevit. Populi q̄ debent diuina officia attendere: saltatiōib⁹ turpibus inuigilāt cantica nō soluz mala canentes: sed officijs religiosoꝝ perstrepiūt. Hec etē vt procul ab oib⁹ puñtjs depellantur iudicio sacerdotuz cōmittant. Hō dicit Aug. i li. de decē choridis. Abelt⁹ inquit facere in agro suo aliquid vtile q̄ in theatro seditiosus existeret. Et melius femine eoz die sabbati lanā facerēt: q̄ tota die in neomenijs suis saltarent impudice. Hec Aug. Itē de psē. di. iij. c. Qui die solenni pretermisso ecclie p̄uctu ad spectacula vadit excōmunicet. Idē d̄r. L. de fer. le. dies festos maiestati altissime dedicatos nullis volumus voluptatib⁹ occupari. Sequit̄ ibides. Nihil eodē die sibi v̄dicet scena theatralis circense certamē aut femiaz lachrymosa spectacula. Querit̄ vtrū chorizare in dieb⁹ dñicis ⁊ festiuis sc̄toꝝ sit p̄ctm mortale ⁊ violatio sabbati: Circa q̄d notādū q̄ chorizare non est de se malū siue illicitū siue fiat post cantū hūanū siue post ludū instrumentoz musicaliū: q̄d p̄tz Exo. xv. vbi d̄r. Eūpsit maria p̄phetisa tympanū i manu sua egresseq̄ sunt mulieres post eā cū tympanis ⁊ choris dicētes. Cantem⁹ dño gloriose ⁊ c̄. vbi p̄tz q̄ iuserūt cū instrumentis musicalibus ⁊ duxerūt choreas: q̄d fecerūt ad laudandū deū: q̄a fuerūt liberati a captiuitate egyptiaca: ⁊ eozū inimici fuerunt submersi in mari rubro. Secūdo hoc p̄tz exemplo filie Septe: de qua Iudicū. xj. d̄r q̄ filia vnigenita Septe occurrit patri suo cum tympanis ⁊ choris cantās in instrumentis musicalibus ⁊ chorisans cū virginib⁹ suis cum p̄ eius rediret ⁊ expugnasset filios amon ⁊ talis nō reprehendit̄ in sacra scriptura.